

90 DE ANI DE LA ÎNCEPUTUL ELIBERĂRII BASARABIEI

Simpozionul consacrat dezbaterii coordonatelor istorice și naționale în cadrul european, privitoare la românii din afara granițelor Țării, constituie un eveniment deosebit pentru examinarea situației și problemelor *actuale*, precum și a diversității tradițiilor istorice ale acelei părți a națiunii române care, datorită împrejurărilor sau vicisitudinilor trecutului mai îndepărtat ori mai apropiat, se află astăzi în afara statului român.

Pentru a înțelege mai bine complexitatea și dificultățile acestor ample desfășurări politice în spațiu și în timp, e necesar să ținem seama de însăși procesul istoric al constituirii, consolidării și dezvoltării statului național român modern și contemporan, inclusiv în privința limitelor care i-au afectat configurația teritorială, îndeosebi în urma celui de al doilea război mondial.

În acest cadru istoric și politic, național și internațional, o semnificație deosebită, elocventă, dobândește – din perspectiva istorică – afirmarea crescândă a mișcării de eliberare națională a românilor din Basarabia la începutul secolului al XX-lea, culminând cu evenimentele memorabile ale anilor 1917 – 1918.

Se împlinesc tocmai acum, în toamna anului 2007, nouă decenii de când mișcarea națională românească basarabeană a dobândit primele ei succese istorice, reușind să declanșeze începutul eliberării Basarabiei de sub dominația de peste un secol a imperialismului și despotismului țarist. Faptul este cu atât mai remarcabil, cu cât Basarabia a fost *prima* provincie istorică dintre toate cele aflate sub stăpâniri străine, unde a început lupta eliberatoare ce se va finaliza prin Marea Unire din 1918.

Condițiile desfășurării acestei mișcări erau cu atât mai grele cu cât România era îngenuncheată din punct de vedere militar (în martie 1918 începuseră tratativele preliminare ale „păcii” cu Puterile Centrale), iar Basarabia a devenit și ea teatru de desfășurare a evenimentelor revoluționare care se manifestau prin descompunerea armatelor rusești, dizolvarea autorităților publice, anarhie, generalizarea nesiguranței vieții, confuzia politică și primele semne ale unor contradicții naționale rău prevestitoare.

Trebuie însă adăugat și faptul că, în același cadru general al efectelor revoluției democratice din Rusia, s-au produs și primele manifestări ale unor grupe semnificative de români din Transilvania și Bucovina, prizonieri de război aflați în Rusia, în favoarea unirii acestora cu România.

Descătușarea resimțită ca efect al revoluției democratice

din februarie-martie 1917 din Rusia a determinat organizarea imediată în Basarabia a unui șir de numeroase manifestări publice de toate categoriile, profilurile și dimensiunile – întruniri, mitinguri, conferințe, congrese etc. Încă de la începutul lunii martie, un comitet de reprezentanți ai ostașilor moldoveni lua ființă la Odessa, principalul centru al manifestărilor elementelor militare din întreaga zonă a frontului româno-rus, cu o pondere specifică a elementelor basarabene. Tendințele politice ale acestor manifestări incipiente erau încă vagi sau chiar confuze, similare cu cele ale celorlalte evenimente de acest fel, dar ele se îndreptau treptat spre anumite clarificări în direcția programului național propriu.

La 6/19 și 7/20 aprilie 1917 a avut loc la Chișinău congresul cooperativelor satești a cărui moțiune cerea autonomia administrativă, religioasă, școlară și economică a Basarabiei, precum și constituirea unei adunări legislative, adică revendicări ce depășeau cu mult preocupările mișcărilor cooperative satești. Alte întruniri erau organizate de studenți. La 18 aprilie/1 mai avea loc la Odessa un mare miting la care au participat circa 10 000 de basarabeni, majoritatea lor soldați, manifestând pentru obținerea autonomiei politice a Basarabiei și înființarea unor organe proprii de menținere a ordinii publice, cohortele moldovenești. La 19 aprilie/2 mai și în ziua următoare s-a desfășurat congresul preoțimii basarabene, care cerea un mitropolit român la conducerea bisericii din această provincie istorică, precum și autonomia ei politică, instituirea organului ei legislativ propriu. Tot în cursul lunii aprilie s-au pus bazele Partidului Național Moldovenesc, prezidat de remarcabilul militant politic Vasile Stroescu, având ca punct programatic principal obținerea autonomiei Basarabiei. Partidul Național Moldovenesc a îndeplinit un rol important în conducerea luptei de eliberare națională a românilor din Basarabia. A urmat, la 15/28 mai, congresul învățătorimii basarabene, care a decis introducerea grafiei latine. Alte numeroase manifestări similare au continuat în toată perioada următoare, contribuind la afirmarea dezideratelor naționale ale românilor din Basarabia. Toată această ridicare masivă, larg populară, a românilor basarabeni, pentru afirmarea dezideratelor lor politice a atras în mod firesc atenția întregii opinii publice interne și externe, inclusiv începuturile tendințelor de contracarare a mișcării naționale românești din Basarabia de către elementele proimperiale ruse.

Eliberarea națională a Basarabiei a parcurs în esență, în

intervalul dintre aprilie 1917 și martie 1918 *trei etape* politice, de la desprinderea din cătușele statutului pur administrativ (ca gubernie în cadrul imperiului), prin lupta pentru *autonomia* politică a provinciei și obținerea acesteia la 2/15 decembrie 1917, urmată de proclamarea *independenței* ei la 24 ianuarie/6 februarie 1918 și – în final – de *Unirea* cu România la 27 martie/9 aprilie 1918. Aceste trei etape au fost istoricește necesare, ținând seama de condițiile specifice ale Basarabiei, ale luptei de eliberare națională și ale momentelor istorice respective. Înțelegerea nuanțată a acestui adevăr poate fi realizată și prin comparația cu desfășurarea evenimentelor din Transilvania unde, deși condițiile generale nu erau mai ușoare, mișcarea națională și momentul istoric au permis să se treacă direct la proclamarea independenței românilor transilvăneni în octombrie 1918, ca premiză a actului istoric al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

În cursul întregii mișcări de eliberare națională din Basarabia, ca și din celelalte provincii istorice românești, al luptei pentru unirea lor cu România, a fost constant afirmată hotărârea de *respectare a drepturilor minorităților naționale*, ca o garanție semnificativă a dezvoltării democratice a întregii vieți sociale. În Basarabia, garanția respectării acestor principii avea o semnificație mai pronunțată, datorită ponderii specifice mai accentuate a minorităților naționale, precum și datorită complexității relațiilor interetnice, cât și datorită vecinătății imperiului rus.

Prima etapă, aceea a luptei pentru autonomie și realizarea ei după intensele eforturi politice ale anului 1917, a fost *decisivă* pentru întregul curs al evenimentelor ce se îndreptau spre unirea Basarabiei cu România. De aceea se poate spune că evenimentele anului 1917 din Basarabia au avut o *importanță istorică tot atât de mare precum însăși înfăptuirea Unirii* în martie 1918.

La complexitatea acestor evenimente a contribuit și faptul că, la scurt timp după declanșarea mișcării eliberatoare românești, aceasta a trebuit să facă față pretențiilor ucrainene asupra Basarabiei. Protestele hotărâte ale tuturor organizațiilor politice, sociale, profesionale basarabene adresate guvernului Kerenski, culminând cu cel al „Rumcerodului” (Comitetul militar revoluționar de la Odessa) din 20 iulie 1917, au anihilat pretențiile teritoriale nejuste ale Radei de la Kiev. Soldații și ofițerii basarabeni încep să se constituie în unități militare distincte. Concomitent, se intensifică atât propaganda rusească îndreptată – sub pretextul ideologiei „revoluționare” – împotriva mișcării naționale românești, cât și activitatea publicistică, educativă și mobilizatoare a conștiinței naționale, renăscute în Basarabia. Proclamarea autonomiei, apoi a independenței Ucrainei a condus la *separarea geografică a Basarabiei de Rusia*, favorizând mersul luptei pentru realizarea identității politice, naționale a Basarabiei, apropierea ei tot mai pronunțată de România.

În acest cadru politico-diplomatic, militar, social și național atât de complicat, știrile despre izbînzile eroice ale armatelor române pe frontul de la Mărăști-Mărășești-Oituz

din august 1917, au întărit considerabil energiile întregii mișcări naționale românești. Victoria excepțională în defensivă, a României a avut o însemnătate deosebită pentru întregul front european, în mod special pentru zona dintre Carpații Orientali, Ucraina și sud-vestul Rusiei. Rodele acestor mari bătălii nu au putut fi însă fructificate, din cauza prăbușirii frontului oriental, determinată de capitularea bolșevică.

Principala problemă politică a Basarabiei spre sfîrșitul verii și la începutul toamnei anului 1917 era crearea unui sistem de organizare națională proprie, care să corespundă cerințelor fundamentale ale noii situații. La 23-27 octombrie stil vechi (5-9 noiembrie stil nou) 1917 a avut loc în acest scop, la Chișinău, evenimentul *decisiv* reprezentat de congresul ostășesc cu participarea a 989 de delegați, soldați și ofițeri, reprezentînd voința națională proprie, opusă celei a regimului Kerenski.

Chiar în acele momente avea loc *lovitura de stat bolșevică* de la Petrograd din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, care a pecetluit soarta revoluției democratice din Rusia, instaurînd dictatura și teroarea, determinînd devastatorul război civil și o influență dintre cele mai nefaste pe plan extern.

Era cu atât mai valoros și mai elocvent faptul că în asemenea împrejurări excepționale, congresul ostășesc a proclamat autonomia politică și teritorială a Basarabiei.

Un episod semnificativ a fost reprezentat de sosirea la congres, în cursul desfășurării acestuia, a unui grup de ofițeri și soldați români transilvăneni, în trecere de la Kiev spre Iași, care s-a transformat într-o vie manifestare a unității naționale.

Congresul a fost considerat ca evenimentul hotărîtor pentru destinul Basarabiei, ca *primul pas* spre realizarea unirii românilor din *toate* provinciile istorice. Congresul a hotărît trecerea unităților militare basarabene sub steaguri naționale proprii, pentru apărarea libertăților cucerite prin revoluție. *Cea mai importantă decizie* a congresului a fost convocarea *Sfatului Țării*, asupra căruia trebuia să fie transferată suveranitatea națională. Situația politico-socială și administrativă confuză nu făcea posibilă alegerea directă a adunării legislative. De aceea, Sfatul Țării, alcătuit din 120 membri, cuprindea 44 de deputați aleși de chiar congresul ostășesc care l-a inițiat, 31 de deputați al țărănilor aleși de „Sovietul deputaților țărani” din Basarabia, 4 deputați al Partidului Național Moldovenesc, 8 ucraineni, 7 evrei, 4 găgăuzi și bulgari, 2 germani, reprezentanți ai unor organizații locale, profesionale, ai românilor de peste Nistru ș. a. 84 din cei 120 de deputați al Sfatului Țării erau români (moldoveni), iar ceilalți 36 aparțineau naționalităților susmenționate, la care se adăugau reprezentanții rușilor și ai polonezilor. *Caracterul reprezentativ al Sfatului Țării este incontestabil*. Lucrările sale s-au deschis la 21 noiembrie/4 decembrie 1917 într-un cadru solemn. Oficierea pentru prima oară a serviciului religios în limba română a fost urmată de sfințirea primului steag național, de defilarea primului regiment basarabean și de intonarea imnului „Deșteaptă-te române!”

Cei 40 de oratori au salutat inaugurarea forului național suprem în numele tuturor categoriilor și organizațiilor sociale, profesionale, al tuturor minorităților naționale. Ca președinte al Sfatului Țării a fost ales profesorul Ion Inuleț de la Universitatea din Petrograd, basarabean de origine, trimis în Basarabia încă din vară de regimul revoluționar rus pentru promovarea mișcării revoluționare în Basarabia, în sensul social, iar nu în cel național, adică prin menținerea dominației politice rusești. Inuleț s-a alăturat treptat principalilor exponenți ai mișcării de eliberare națională, Pantelimon Halippa și Ion Pelivan, care dominau curentul de opinie tot mai larg al desprinderii complete a provinciei și al orientării ei spre România. Un rol deosebit în impulsivitatea acestui curent l-a avut grupul de intelectuali transilvăneni în frunte cu Onisifor Ghibu, asimilați ca lideri ai eliberării naționale a Basarabiei. Cele mai importante organe de presă, precum „Cuvântul moldovenesc”, „România Nouă”, „Ardealul” și altele, editate la Chișinău, care împreună cu cele similare de la Kiev erau citite și răspândite pretutindeni în Basarabia, au îndeplinit funcția de îndrumători spirituali și politici naționali.

Pe baza programatică a dobândirii autonomiei, Sfatul Țării a trecut imediat la *preluarea efectivă a prerogativelor puterii. Trebuie subliniat în mod cu totul special faptul că toți purtătorii legali ai suveranității rusești în Basarabia au transmis această suveranitate noului organ creat prin revoluție – Sfatul Țării, în deplină ordine.* Sfatul Țării a luat astfel în stăpânire deplină Basarabia și a putut astfel dispune în mod legal de soarta ei.

La 2/15 decembrie 1917, după dezbateri destul de agitate, Sfatul Țării a *proclamat Republica Democratică Moldovenească*, cu statut de *autonomie completă în cadrul Federației Ruse*. Președintele ei a fost proclamat Ion Inuleț, iar puterea executivă a fost atribuită unui Consiliu de Directori condus de Pantelimon Erhan. La 17/30 decembrie 1917, adunarea de la Tiraspol a reprezentanților românilor transnistreni cerea alipirea lor la Republica Democratică Moldovenească.

Toate aceste desfășurări ample au dovedit *deplina legitimitate* politică, juridică, internă și internațională, a rezultatelor mișcării de eliberare națională a românilor basarabeni. Trebuie de asemenea subliniat în mod special faptul că toate evenimentele politice, sociale, naționale din Basarabia, din întregul an 1917 s-au desfășurat în modul cel mai liber, *fără nici o interferență a vreunui factor politic din România, iar despre o „intervenție militară” a României peste Prut nu putea fi nicidecum vorba în acele condiții.*

Noul regim politic din Basarabia a întâmpinat dificultăți ce păreau de nesoluționat și care puneau în pericol atât propria sa existență, dar mai ales întreaga viață socială și însăși ființa ei națională. Instaurarea regimului bolșevic în Rusia, care s-a declarat împotriva „separatismului moldovenesc” a amplificat la maxim aceste pericole, cu atât mai mult cu cât tensiunile politice și militare din relațiile ruso-române s-au exacerbât în decembrie 1917-februar-

ie 1918 pînă în pragul declanșării unui război direct. În acele condiții, autoritățile basarabene au decis să trimită două delegații succesive la Iași (9 decembrie și 6 ianuarie) pentru a cere sprijinul militar al României. În situația acelor momente de mare presiune generală asupra tuturor românilor, sprijinirea armată a Basarabiei era extraordinar de dificilă și riscantă. Dar, totodată provocările inamice riscau escaladarea intervenției militare.

Toate desfășurările evenimentiale de anvergură istorică *ar fi meritat să fie rememorate mai stăruitor* cu prilejul actualei aniversări a celor 90 de ani de atunci, atât în România, cât și în Basarabia. *Învățămintele și chiar actualitatea* acelor evenimente sînt desigur în anumite privințe, deosebit de folositoare, îndeosebi în activitatea de educare generală a tuturor românilor, mai ales a tineretului, pentru cunoașterea marilor adevăruri și valori ale istoriei noastre naționale.

Am încercat, prin evocarea lor, să contribuim astfel într-o cît de mică măsură, la valorificarea *tradițiilor noastre, care se constituie în „coordonate istorice și naționale în cadrul european”, în perioada actuală și în perspectiva deschisă de începutul mileniului al III-lea după Hristos.* În sensul european cel mai larg al acestor coordonate, unitatea Europei este constituită de fapt prin însumarea unității națiunilor care o compun. *Unirea românilor este deci o parte a unității europene.*

Despre continuarea acestor evenimente și împlinirea lor prin actele fundamentale ale istoricului an 1918, vom avea desigur prilejuri mai substanțiale să medităm, să vorbim, să scriem și să activăm pe temeii lor, anul viitor, cînd vom aniversa așa cum se cuvine Marea Unire, sărbătoarea definitorie a *istoriei și civilizației românești în cadrul european și universal.*

